

INFORMACIJA

PAVELAS TROSTAS

Retėja senosios kartos baltistų gretos... Neseniai pasiekė skaudi žinia, kad š. m. sausio 6 d. Prahoje staiga mirė Pavelas Trostas, vienas iš žymiausių XX a. čekų baltistų, didelis mūsų respublikos lituanistų bičiulis.

Velionis gimė 1907 m. spalio 3 d. Šternberke, Moravijoje. Savo vaikystės ir jaunystės metus daugiausia praleido Brno mieste, kur baigė klasikinę gimnaziją ir universitete studijavo germanų, romanų ir slavų filologiją. Vėliau tęsė studijas Prahos Karlo universiteto filologijos fakultete, kur 1934 m. apgynė lyginamosios kalbotyros daktaro disertaciją.

Gana anksti, jau bemaž nuo pat mokslinės veiklos pradžios, P. Trostas ėmė domėtis ir baltistikos dalykais. 1935 m. „Studi Baltici“ žurnale jis paskelbė straipsnį „Zur Vergestalt der lettischen Volkslieder“, davusį pradžią jo baltistiniams tyrinėjimams. 1937–1938 m. jis atvyko į Kauno universitetą specialiai studijuoti lietuvių kalbos ir literatūros. Čia jis gerai praktiškai išmoko lietuviškai kalbėti, čia įsitraukė ir į lituanistinius tyrinėjimus.

Pirmasis P. Trosto lituanistinis darbas buvo jo straipsnis „Apie lietuvių liaudies dainą“, išspausdintas 1938 m. „Naujojoje Romuvoje“ (Nr. 45). Tais pat metais „Židinyje“ pasirodė ir kitas jo drauge su P. Joniku parašytas straipsnis „N. Trubeckoj ir naujoji kalbotyros mokykla“. Tačiau netrukus jo lituanistinius tyrinėjimus, kaip ir apskritai mokslinę veiklą, nutraukė prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas ir fašistinė Čekoslovakijos okupacija. Iš pradžios jis buvo internuotas, o vėliau ir įkalintas koncentracijos stovykloje.

Po karo, išvadavus Čekoslovakiją, P. Trostas kurį laiką dirbo Brno ir Olomouco universitetuose (čia dėstė germanistikos disciplinas), o nuo 1956 m. perėjo dirbti į Prahos universitetą, kuriame daugiau kaip du dešimtmečius buvo lyginamosios indoeuropiečių kalbų gramatikos ir baltų filologijos profesorius.

Beprofesoriaudamas Prahos universitete, P. Trostas žymiai išplėtė ne tik savo bendrosios bei lyginamosios kalbotyros tyrinėjimus, bet ir lituanistikos, baltistikos studijas. Šiuo periodu jis parašė nemaža straipsnių, liečiančių įvairias lietuvių kalbos sintaksės, fonologijos, leksikos, toponimikos, poetikos problemas. Iš jų minėtini: Zur Frage des baltisch-slavischen Dativus cum Infinitivo („Cercetări de lingvistică“, București, 1958, p. 523–524), Infinitiv v litevštine („Studie ze slovanské jazykovědy“, Praha, 1958, p. 271–274), Das Prädikativum im Litauischen (LKK III, V., 1960, p. 219–222), Das Metrum der litauischen Volkslieder („Poetics-Poetyka-Poetika“, Warszawa, 1961, p. 119–125), Supin v baltijskich i slavjanskich jazykach („Kratkije soobščennija“ 38, Institut slavjanovedenija AN SSSR, M., 1963, p. 23–27), Two Remarks on Lithuanian Vocalism („Acta Baltico-Slavica“ 3, Białystok, 1965, p. 183–185), Lateinisch *vertere* und litanisch *veřsti* („Semantische Hefte“ 2, Hamburg, 1974, p. 105–107) ir kt.¹

¹ Plačiau žr. Sabaliauskas A. Lietuvių kalbos tyrinėjimo istorija. V., 1982. P. 168–169; jo darbų bibliografija ligi 1967 m. – „Slovo a slovesnost“. Praha, 1967. T. 28, sąs. 4. P. 440–446.

Nors P. Trosto lituanistiniai (kaip ir nelituanistiniai) straipsniai dažniausiai yra trumpi, tačiau jiems būdingas minties originalumas ir gilumas, puikus orientavimasis nagrinėjamojoje problematikoje. Savo lingvistinėmis pažiūromis glaudžiai susijęs su garsiąja Prahos lingvistine mokykla, daugiausia dėmesio skyrusia sinchroniniams tyrinėjimams, P. Trostas neatsiribojo ir nuo diachronijos (svarstė baltų ir slavų senųjų santykių klausimus, rašė apie baltų kalbų atskirų konstrukcijų kilmę ir kt.). Apskritai velionis buvo plataus diapazono mokslininkas, į savo tyrinėjimų sferą įtraukęs ne tik germanų, baltų, slavų, bet ir hebrajų, idiš, čigonų kalbas. Turėdama galvoje jo nuopelnus germanistikai, Gėtingeno Mokslų akademija 1967 m. jį išrinko savo nariu korespondentu, o Austrijos Mokslų akademija ir Vienos universitetas 1979 m. jam paskyrė Herderio premiją.

Prof. P. Trosto mokslinis talentas gražiai derinosi su jo paprastumu, nuoširdumu, draugiškumu. Šių eilučių autoriui ne kartą teko su juo susitikti Prahoje ir pajusti tas velionio asmens ypatybes (paskutinį sykį 1980 m., kai jo sveikata jau buvo gerokai pašlijusi).

Šviesus prof. P. Trosto paveikslas ilgai išliks jį pažinojusių lituanistų širdyse, o jo novatoriškais darbais naudosis ne viena lietuvių kalbos ir literatūros specialistų karta.

Jonas Palionis

JONAS KABELKA

1986 m. gruodžio 26 dieną mirė žymus lietuvių kalbininkas, vertėjas, mūsų leidinio redkolegijos narys ir bendradarbis Jonas Kabelka.

J. Kabelka gimė 1914 m. lapkričio 8 dieną Zviniškių kaime (netoli Liudvinavo, Kapsuko rajone). Iš pradžių lankė Marijampolėje (dab. Kapsukas) buvusią klasikinę gimnaziją, o vėliau šio miesto Rygiškių Jono gimnaziją, kurią baigė 1934 m. J. Kabelkos bendraklasis ir geriausias draugas buvo prancūzų semiotikos mokyklos kūrėjas Algirdas Greimas.

1934–1937 m. J. Kabelka lietuvių kalbą ir literatūrą studijavo Kauno universitete. 1937–1939 m. baltistikos studijas jis tęsė Berlyno universitete, kur tuo metu profesoriavo J. Gerulis, M. Fasmeris. 1939–1941 m. J. Kabelka Latvijos universitete klausė žymiųjų latvių baltistų J. Endzelyno, J. Plakio, E. Blesės paskaitų. Čia jam ypač didžiulės įtakos turėjo J. Endzelynas. Apie jį su meile ir pagarba velionis mėgdavo pasakoti savo mokiniams ir kolegoms.

1944–1946 m. J. Kabelka mokytojavo savo buvusioje gimnazijoje Kapsuke. Jo lietuvių kalbos ir literatūros pamokos daugeliui mokinių (tarp jų ir šių eilučių autoriui) liko kaip vienas įspūdingiausių mokyklos dienų prisiminimų.

1947 m. J. Kabelka baigė Kauno universitetą, kuriame jau buvo pradėjęs dirbti 1946 m. Nuo 1950 m. iki pat mirties jis dėstė Vilniaus universitete. 1964 m. J. Kabelka Vilniuje apgynė kandidatinę disertaciją, kuri buvo išleista atskira knyga „Kristijono Donelaičio raštų leksika“ (V., 1964). 1964 m. jam buvo suteiktas LTSR nusipelnusio kultūros veikėjo, o 1970 m. – docento vardas.

Dėstydamas aukštosiose mokyklose, J. Kabelka keliolika metų dirbo ir „Minties“ leidykloje. 1957–1965 m. buvo šios leidyklos vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas.

Pirmuosius savo tyrinėjimus J. Kabelka paskelbė dar studijų metais. 1938 m. P. Skardžiaus redaguotame Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto leidinyje „Archivum Philologicum“ buvo išspausdintas J. Kabelkos straipsnis „1647 metų evangelijos“ o 1939 m. – „Latviški žodžiai 1603 metų Thesaure Polyglotte“.

Lietuvių kalbos istorijai labai reikšminga minėtoji J. Kabelkos studija apie Kristijono Donelaičio leksiką. Tai pirmas tokio pobūdžio veikalas apie atskiros mūsų grožinės literatūros kūrėjo kalbą. Ji labai pravers ateityje rašant istorinį lietuvių kalbos žodyną.

Daugelį metų J. Kabelka Universitete dėstė baltų filologijos įvadą. Studentams lituanistams tai buvo vienas iš mėgstamiausių kursų. Juos labai patraukdavo pats objektas,